

Shahlo ISXAKOVA,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti tayanch doktranti
E-mail: shahlo.00@mail.ru

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti professori J.Eshnazarov taqrizi asosida

O'SMIRLAR KROSS-MADANIY TASAVVURLARI SHAKLLANISHIDA TURISTIK MANZILGOHLARNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'smirlar kross-madaniy tasavvurlari shakllanishida turistik manzilgohlarning ijtimoiy-psixologik omillari hamda turistik manzilgohlarning yoshlar tarbiyasidagi o'rni bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Yoshlar, ta'lim-tarbiya, turistik majmua, turizm va madaniyat, ijtimoiy-psixologiya.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ТУРИСТИЧЕСКИХ НАПРАВЛЕНИЙ В ФОРМИРОВАНИИ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ ВООБРАЖЕНИЙ ПОДРОСТКОВ

Аннотация

В статье описаны социально-психологические факторы туристических направлений в формировании межкультурного воображения подростков и роль туристических направлений в воспитании молодежи.

Ключевые слова: Молодежь, образование, туристский комплекс, туризм и культура, социальная психология.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF TOURIST DESTINATIONS IN THE FORMATION OF ADOLESCENTS' CROSS-CULTURAL IMAGINATIONS

Annotation

This article describes the socio-psychological factors of tourist destinations in the formation of cross-cultural imaginations of teenagers and the role of tourist destinations in youth education.

Key words: Youth, education, tourist complex, tourism and culture, social psychology.

Kirish. Yoshlar har bir davlatning kelajak taqdirini yaratuvchisi sifatida qaraladi. Ularga katta umid bog'langan bo'lib, jamiyatning barcha jabhasida ildam, ilg'or bo'lishlari, salohiyatli, yetuk kadrlar sifatida shakllanishlari uchun yurtimizda barcha imkoniyat va shart-sharoitlar yaratilgan. Amalga oshirilayotgan islohotlarga javoban har bir yosh munosib o'qib o'rganishi, o'z ustida ishlashi, asosiysi, o'z taqdiriga befarq bo'lmasligi lozim. Albatta, yoshlarni qo'llab-quvvatlaydigan, orzu va maqsadlarini analga oshirishda ularga qanot bo'ladigan tashkilotlar ham borki, ularning faoliyati, amalga oshirgan ishlari yigit-qizlar hayotida tub burilish yasayotir.

Bugun yurtimizda turizm sohasining jadal tiklanishida ijobiy tendensiyalar kuzatilyapti. Turizm xizmatlari sifatini yaxshilash va sayohatchilar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, xizmat turlarini ko'paytirish, to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uni rag'batlantirish, xorijiy sayyohlar oqimini keskin oshirish hamda ichki turizmni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari, vizasiz rejimning joriy etishga doir huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilingani, mehmon uylari, turizm qishloqlarining barpo etilayotgani soha rivojida muhim ahamiyat kasb etayotir.

Davlatimiz rahbari 2023-yilning 16-oktyabr kuni Samarqand shahrida Jahon turizm tashkiloti (YUNVTO) Bosh assambleyasining 25-sessiyasi ochilishi marosimida yoshlar uchun sayyohlikni rivojlantirish loyihalari hamda yangi g'oyalarni yaratishda muhim va foydali maydonga aylanadigan Jahon yoshlar turizmi sammitining navbatdgisini Toshkent shahrida o'tkazishni taklif etgani ham sohaga qaratilgan yuksak e'tibordan dalolatdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. "O'zbekiston – 2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturida O'zbekistonda tashqi va ichki turizmni rivojlantirish uchun keng sharoitlar yaratish orqali sayyohlar sonini oshirish belgilangan. Jumladan, xorijiy sayyohlar sonini 10,5 million nafarga, turizm xizmatlari eksportini 2,5 milliard dollarga, shu jumladan, tibbiyot va ta'lim turizmi eksportini yiliga 200 million dollarga yetkazish vazifasi qo'yilgan. Shuningdek, ichki sayyohlar sonini 21 millionga, ziyorat turizmi bo'yicha keladiganlar sonini 1,5 millionga yetkazish, mehmonxona, transport, tur – operator, savdo va servis

korxonalarini kooperatsiya asosida faoliyat yuritadigan 4 ta yirik turizm klasteri (majmuasi)ni, xususi investisiyalarni jalb qilish hisobiga hududlarda 600 ta joylashtirish vositasi tashkil etish belgilangan.<https://yuz.uz/uz/news/>

Jahondagi globallashuv sharoitida turizm muhim ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillardan biriga aylandi. Iqtisodiyotning ushbu sektorida umumiy daromad hajmi trillionlab dollarni tashkil etmoqda, har yili butun dunyoda bir milliarddan ziyod kishi sayohat qilmoqda. Turizm nafaqat savdo xizmatlarining bir turi sifatida, balki bugun turizm bozorlarining barqaror rivojlanishi yangi ishchi o'rinlarni yaratishga va unga turdosh bo'lgan tarmoqlarni rivojlantirishga imkoniyat yaratmoqda. Shu tufayli turizm faoliyatini ravnaq toptirish masalasi 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasining iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlarida ham o'z aksini topgani bejiz emas. O'zbekiston zamonaviy turizm industriyasini rivojlantirish uchun barcha zaruriy manbalarga ega bo'lib, Buyuk Ipak yo'li ustida joylashgan. Vatanimiz - qulay tabiiy-iqlim sharoitlariga, boy tarixiy, madaniy merosga va ayni paytda ham ichki, ham xalqaro turizmni rivojlantirish uchun yuqori salohiyatga ega[1].

Tadqiqot metodologiyasi. O'smirlar kross-madaniy tasavvurlari shakllanishida turistik manzilgohlarning ijtimoiy-psixologik omillari, turizm fenomeni turli etnik guruhlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarining xilma-xilligimavjuddir. Turizmni nazariy va uslubiy jihatdan tushunish, turizm jarayonining barcha subyektlariga xos bo'lishi kerak bo'lgan "turistik ong"ni shakllantirish davrning dolzarb talabidir, chunki bu hodisa global jarayon bo'lib, zamonaviy sivilizatsiyaga sezilarli tasir ko'rsatadigan kuchli hodisalardan biridir. Ushbu tasirning oqibatlarini qanday bo'ladi:

- ijobiy yoki buzg'unchimi;
- jimoiy faylasuflar, iqtisodchilar, huquqshunolar, geograflar, tarixchilar, mintaqashunolar, siyosatshunolar, psixologlar, madaniyatshunolar turizm bilan qandaydir bog'liq bo'lgan ekologlar va boshqalarni bahslashishga chaqiradi.

Turizmning ijtimoiy hodisa, muayyan ijtimoiy institut va tarmoq sifatida mohiyatini oydinlashtirganda uning ijtimoiy-

antropologik va madaniy ahamiyatiga e'tibor qaratilgan. Ko'pgina mamlakatlarda professional turistlarni tayyorlash kerakli darajada amalga oshirilmogda.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning qabul qilinganidan buyon ta'lim mazmuni tubdan o'zgardi. Ta'lim muassasalarining ta'lim-tarbiya jarayoniga uzluksiz ta'limning davlat ta'lim standartlari va talablariga muvofiq kadrlar tayyorlash tizimi shaklan va mazmunan qayta ko'rib chiqildi. Turizm fani bo'yicha tayyorlangan darslik ilg'or xorijiy tajribalardan foydalangan holda yaratildi va qayta ishlab chiqildi. Ushbu darslik turizm yo'nalishida o'qiyotgan talabalar uchun fan haqidagi nazariy tushunchalarga ega bo'lish va uning amaliy mohiyatini tushunib olishlariga yordam beradi. Shuning uchun darslik, birinchi navbatda, fanni bilib olish mezonini talab qilsa, ikkinchi navbatda esa, talabalar o'zlarining ta'lim yo'nalishidagi qiziqishlari va fanga yanada mas'uliyat bilan yondashishlarini o'z oldiga maqsad qilib qo'yilmogda[2].

Turistik faoliyat shu qadar o'ziga xos va ko'p qirrali bo'lib bormogda, u rekreatsion, kognitiv, gedonistik, kommunikativ va boshqa ko'plab funksiyalarni o'z ichiga olmogda. Sayohat paytida insonlar madaniy va dam olish muassasalariga: muzeylarga, teatrlarga, ko'rgazmalarga tashrif buyurishadi, mamlakatlar, hududlarning tarixiy, madaniy, tabiiy xususiyatlarini bilan tanishadilar, sayohatning maqsadi butunlay boshqacha bo'lishi ham mumkin. Kishilarning turistik faoliyati insonlarning bo'sh vaqtlari kabi hodisaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ko'rib chiqilishi kerak. Bo'sh vaqtlarda bilimning turli sohalari bo'yicha yangi narsalar o'rganiladi va bo'sh vaqtni o'zlashtirish amalga oshiriladi. Sayohatning yangi shakllariga, o'quv, kognitiv, biznes-turlar, ekstremal va chang'i sayohatlari, safari sayohatlari, dengiz sayohatlari va boshqalarga ham talab o'sib bormogda[<http://edu.uz/>].

Keyingi yilliklarda turizm ijtimoiy-psixologik jihatdan batafsil tushunishni talab qiladigan mustaqil ijtimoiy institutga aylandi. Turizmni psixologik hodisa sifatida, uning psixologik xususiyatlarini, ushbu hodisani tavsiflovchi psixologik bilimlarning mazmuni va tuzilishini o'rganish muhim ahamiyatga ega[<http://ziyonet.uz/>].

Turizm psixologiyasi sohasidagi amaliy tavsiyalar E.Linchevskiyning "Turistik guruhning psixologik iqlimi" asarida o'z aksini topgan bo'lib, unda guruhni boshqarishning psixologik taktikasini ko'rib chiqadi, menejerlarga muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beradi va turizmning insonga ijtimoiy-pedagogik tasirini, uning bolalikdan voyaga yetgunga qadar rivojlanishini (jismoniy, jismondan, predmetli, ma'naviy, axborot, axloqiy, evristik; ijtimoiy muhitda ijtimoiy va xulq-atvor va boshqalar) ochib bergan. Turizm, A.Kvartalnovning fikricha, odamlarning intellektual va jismoniy xususiyatlari va imkoniyatlarini rivojlantirish hamda yaxshilash uchun amalga oshiriladigan faoliyatdir. Eng avvalo psixologiya fanining predmeti bo'lgan tushuncha va kategoriyalar nuqtai nazaridan turizmshunoslik ularning psixologik mazmuniga kam e'tibor beradi. Turizm, shuningdek, iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va gumanitar xarakterdagi muayyan funksiyalarni bevosita bajarishga butun jamiyatga va aniq odamlarga tasir qilish sifatida tavsiflanadi. Turistlarning psixologik funksiyalari alohida ajratilmaydi va hisobga olinmaydi. Masalan, L.Voronkova tahriri ostidagi "Turizm, mehmondo'stlik, xizmat ko'rsatish" ma'lumotnomasida insonning psixologik salomatligi ekologik funksiyani nazarda tutadi, shaxs xususiyatlarini shakllantirish, kognitiv sohani rivojlantirish funksiyalari faqat tarbiyaviy funksiyalar nuqtai nazaridan talqin etiladi. Binobarin, turizm psixologiyasining vujudga kelishi fanning ilmiy bilimlarni integratsiyalashuviga intilish ehtiyojidan kelib chiqadi. Ushbu jarayonni turizm nazariyasi, amaliyoti va psixologiyasining tadqiqot sohasida yuzaga keladigan tegishli muammolarni chuqur o'rganmasdan amalga oshirish mumkin emas, chunki ularning integratsiyasi va yangi voqelikni aniqlash turizm psixologiyasining mustaqil bilim sohasi sifatida rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Demak, turizm psixologiyasining predmeti turistik xulq-atvor va faoliyat subyektlarining psixologik xususiyatlari jamlanmada turizmni psixologik hodisa sifatida

ochib berishdan iborat. Shu bilan birga, turizm ijtimoiy-psixologik institut sifatida qaraladi. Uning asosiy vazifasi turist shaxsining xulq-atvori va faoliyatida namoyon bo'ladigan psixologik xususiyatlarining namoyon bo'lishini boshqarish, turistik guruhlarni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, bu guruhlar ishtirokchilarining shaxslararo o'zaro tasiri, turizmni boshqarish va turizm biznesi tashkilotlarining psixologik xususiyatlaridan iborat. Turizm psixologiyasining jamiyat hayotidagi o'rni va roli uning bajaradigan funksiyalari orqali namoyon bo'ladi. [<http://Учѐба.py>].

Sayohat qilish uchun turist qaysi yo'nalishni tanlaydi? Ushbu mavsumda qaysi mamlakat ko'proq afzallikka ega bo'ladi va turizmning qaysi turlari eng mashhur bo'ladi? Turizm bozorida qanday tur mahsulotni taklif qilish foydali? O'z turistik mahsuloti harakatini qayerga yo'naltirish kerak? Mijoz xohishlarini eng yaxshi qondiruvchi turni qanday qilib tuzish kerak? Bu savollarning ko'pchiligiga inson psixologiyasini o'rganmasdan javob berish mumkin emas. Mijoz (turist) xohishi sabablarini o'rganmasdan va tushunmasdan turib, turni to'g'ri tuzish va uni bozorda iste'molchiga taklif qilish mumkin emas. Kichkinagina uzilish yoki xatolik ham puxta tayyorlangan va tahlil qilingan sayohatdagi ijobiy taassurotni yo'qotishga yetarli bo'ladi. Sayohatni amalga oshirish - turistlarning yoshi, intellekt darajasi, moliyaviy ahvoli va ko'pgina boshqa omillarga bog'liq. Dam olish, dunyoqarashni kengaytirish, notanish narsalarni bilish, ko'ngil ochish, diniy, davolanish, qarindoshlar va do'stlarni ko'rish va boshqa maqsadlar tufayli kishilar sayohatni amalga oshiradilar. Sayohatni tanlashda maqsadlarning o'zgarishi iste'molchi bozorida turistik mahsulotni taklif qiluvchi turistik firma uchun salbiy oqibatlar olib keladi. Kayfiyat, moda, umumiy siyosiy-iqtisodiy holat va ko'pgina boshqa omillarga e'tiborsizlik tufayli mijozlar yo'qotiladi, natijada, turistik faoliyatda iqtisodiy qiyinchiliklarga sabab bo'ladi. Masalan, so'nggi yillarda katta shaharlar va sanoat markazlari aholisi ekologik toza tabiat saqlangan joylardagi ekoturizmni afzal ko'rishmogda. Turistik mahsulotni loyihalashtirish uni turistik ko'rgazmava yarmarkalarda ulgurji savdoga taklif qilishdan taxminan ikki yil oldin boshlanadi. Shu bois, turistik talabni istiqbollashda psixologik jihatdan chuqur tajriba, sezgirlikva professional bilimga ega bo'lish kerak.

O'zbekistonda jahon madaniyati xazinasiga kiruvchi ko'plab arxitektura yodgorliklari mavjud. Xiva, Buxoro va Shahrisabz shaharlarining tarixiy markazlari, qadimiy Samarqandning tarixiy yodgorliklari YUNESKO ning «Jahon merosi» deb nomlangan ro'yxatiga kiritilgan. YUNESKO "Jahon merosi" asosiy ro'yxatiga 2012-yilda jami dunyoning 962 ta obyekt kiritilgan bo'lsa, shulardan 4 tasi O'zbekistonning tarixiy shaharlaridir, bu ular umumiy sonining 0,4% ini tashkil etadi[2].

Xulosa. O'zbekistonda turizmni rivojlantirish va uni yangi bosqichlarga ko'tarish borasida, avvalo, ko'hna madaniy va arxitektura yodgorliklariga boy bo'lgan Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Marg'ilon kabi shahar muhim ahamiyatga ega. Bu shaharlarda butun dunyo aholisini hayratga soluvchi va lol qoldiruvchi qadimiy tarixiy yodgorliklar mavjud. Yer yuzining turli mamlakatlarida istiqomat qiluvchi har bir inson bu shaharlarni o'z ko'zlari bilan ko'rish orzusida yashaydilar. Mamlakatimiz yoshlari ushbu maskanlarga borishi madaniy tasavvurlari shakllanishida turistik manzilgohlarning juda ko'plab ijtimoiy-psixologik omillari mavjud, turistik majmualar bozor iqtisodiyotida jamiyatning barcha sohalari katta foyda keltiradigan vositaligi va yoshlarning qadimiy obidalarga borishi ajdodlarimizning boy merosibilan yaqindan tanishib, vatanparvarlik, milliy an'ana va qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalashda asosiy vositalardan biridir. Sayohat yoshlarga hayotda o'z yo'lini topishga yordam beradigan va katta sarmoya talab qilmaydigan voqelik. U yigit-qizlarga o'zini namoyon etish, qaror qabul qilishni o'rganish va haqiqiy yetakchi bo'lish imkoniyatini beradi. Yurtimizda o'tkazilayotgan shukuhli bayramlar, ko'ngilochar tadbirlar, musiqa festivallari xorijlik mehmonlarda yorqin taassurot qoldirayotgani shubhasiz. Bu ham sayyohlik imkoniyatlarimizni yana bir bor dunyoga namoyish etmogda. Navqiron avlod vakillarining sayohat madaniyatini yuksaltirish ularning yurt manzillari, sayyohlik maskanlari haqida keng tushuncha va boy taassurotlarga ega bo'lishiga xizmat

qilayotir. Turizm xizmatlari sifatini yanada yaxshilash va jahon bozorlarida raqobatbardoshligini oshirish borasidagi sa'y-harakatlar esa yurtimizga keluvchi yosh sayyohlar soni ortishiga, tarmoq jozibadorligiga zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. BMT Jahon sayyohlik tashkiloti bosh kotibi Taleb Ritaining YUNVTO Ijroiya kengashi 99-sessiyasining ochiltsh marosimidagi nutqi. // Mohiyat, 2014,3 oktabr, № 40.
2. M.R.Boltaboyev, I.S.Tuxliyev, B.SH.Safarov, S.A.Abdumamidov. Turizm: nazariva va amaliyot. -T.: «Barkamol fayz media» nashriyoti, 2018, 400
3. <http://edu.uz/>
4. <http://ziyonet.uz/>
5. <http://Учѐба.py>
6. <https://yuz.uz/uz/news/yoshlar-turizmi-bu-yonalish-qanday-rivojlanyapti?>